

พุทธทัศน์วิถีใหม่ในการสร้างภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุ
ในจังหวัดอุบลราชธานี
BUDDHIST VISION OF A NEW WAY OF BUILDING LEADERSHIP IN
THE ELDERLY SOCIETY IN UBON RATCHATHANI PROVINCE

¹ศิวเดชน์ สมโคตร, ²ณิกไกร คตะวงศ์ และ ³ประกอบ คงยะมาศ
¹Siwadet Somkote, ²Napikrai Katawong and ³Prakob Kongyamast

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Received : December 3, 2023; **Revised :** March 2, 2024; **Accepted :** April 30, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “พุทธทัศน์วิถีใหม่ในการสร้างภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี 2) เพื่อเสริมสร้างต้นแบบภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุตามพุทธทัศน์วิถีใหม่ และ 3) เพื่อบูรณาการต้นแบบผู้นำตามแนวพุทธทัศน์วิถีใหม่ในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า 1) ภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี เกิดจากการรวมกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนโดยมีกิจกรรมต่างๆในชุมชนเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุ มีการตั้งองค์กรให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คือ การตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้น โดยมีกิจกรรมร่วมกัน 2 ครั้งต่อเดือน มีการเลือกตั้งประธานชมรม รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และกรรมการ โดยมีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กร หน่วยงานราชการต่างๆมาร่วมกิจกรรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพให้แก่ผู้สูงอายุ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆร่วมกัน 2) การเสริมสร้างต้นแบบภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุตามพุทธทัศน์วิถีใหม่ การสร้างต้นแบบผู้นำในการดูแลผู้สูงอายุ การเพิ่มศักยภาพบทบาทของผู้นำของชุมชน คือ การส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุให้เกิดความเข้มแข็ง โดยใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องขัดเกลาเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้มีคุณสมบัติตามประสงค์เป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นกับตนเอง โดยเน้นการพัฒนาทางด้านจิตใจและปัญญา ตามหลักพุทธศาสนากล่าวภาวณาไว้ 2 ระดับ คือ สมถภาวณา การอบรมขัดเกลาจิตใจ ให้มี

¹ นักจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

² อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ความสงบมีสมาธิมั่นคง และวิปัสสนาภาวนา การอบรมขัดเกลาด้านปัญญา ให้มีความรู้ ความเข้าใจ ในสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง การฝึกอบรม, จึงสามารถกำหนดทิศทาง วิธีการดำเนินชีวิตที่ พอเพียง และมีเอกลักษณ์ของตนเอง ในขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวรับรู้เท่าทันกับ สภาพแวดล้อมด้านต่างๆภายนอกชุมชนที่เปลี่ยนไป กระบวนการในการเพิ่มศักยภาพ ประกอบด้วย 1) การให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง มีเครือข่ายเชื่อมโยงกันเพื่อเกื้อกูลส่งเสริมประชาสังคมและ ความเข้มแข็งของชุมชน 2) การดำรงรักษาแบบแผน ความคิด คุณค่าจิตสำนึกที่ดั้งเดิมของชุมชน 3) การเสริมสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงกับเครือข่ายขององค์กร หน่วยงาน ภายนอก ซึ่งการพัฒนาเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนหรือเป็นชุมชนต้นแบบได้

คำสำคัญ: พุทธทัศน์วิถีใหม่, การสร้างภาวะผู้นำ

Abstract

This research titled “Buddhist Vision of a New Way of Building Leadership in the Elderly Society in Ubon Ratchathani Province” included 3 objectives as follows: 1) to study the leadership in the elderly society in Ubon Ratchathani Province; 2) to enhance leadership model in the elderly society following the new way of Buddhist vision; and 3) to integrate the leadership model following the new way of Buddhist vision. Results of this research were as follows. 1) For the leadership in the elderly society in Ubon Ratchathani Province, it originated from gatherings of the elderly in communities through various activities leading to the process of building leadership among the elderly. Concrete organizations established were the elderly clubs implementing two activities a month. The club committee included the elected chairperson, vice-chair, secretary, treasurer, and committee members. Experts from government sector and other organizations were invited to participate, provide, and share knowledge and experience on healthcare of the elderly. 2) Regarding the enhancement of leadership model for the elderly following the new way of Buddhist vision, leadership model creation in caring the elderly, and potential increase of the roles of community leaders included strengthening promotion and support for the participation of the community in caring the elderly through Dhamma principles of the Buddhists including: being the source of socialization tool for self-learning; and equipping creative qualifications of self-value focusing on mental and intellectual development. According to the Buddhist principles, Bhavana (development) could be divided into 2 levels including: Samatha-bhavana or tranquility development; and Vipassana-bhavana or insight training for developing intellectual in order to understand things as they are. The training, thus, defined their life direction towards self-sufficient living with one’s own identity and adaptability of oneself in various changing circumstances from outside the community. The process of increasing

potentials included: 1) strengthening the community organization through having networks for enhancing civil society and the strengths of the community; 2) preserving the pattern, thought and value of right consciousness of the community; 3) enhancing learning and sharing process through networking with external organizations to develop the strengths of the community as a model.

Keyword: Buddhist Vision of a new way, Building Leadership

บทนำ

สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว จากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม ความเจริญก้าวหน้าส่งผลให้คนในสังคมมีเจตคติต่อผู้สูงอายุเปลี่ยนไป ผู้สูงอายุมีคุณค่าลดลง เพราะไม่ต้องพึ่งพาการถ่ายทอดความรู้ อาชีพ และประสบการณ์เหมือนในอดีต ผู้สูงอายุมีประโยชน์เพียงเป็นคนเฝ้าบ้าน ช่วยดูแลลูกหลาน การเคารพนับถือและการกตัญญูรู้คุณมีน้อยลง มโนทัศน์ของคนส่วนใหญ่ในสังคมเปลี่ยนแปลง ยึดถือด้านวัตถุนิยม คือ เศรษฐกิจเป็นสำคัญ วัตถุนิยมของคนโดยอาศัยความสามารถในการทำงานหาเงิน ดังนั้น ผู้สูงอายุจึงถูกมองว่า ขาดคุณค่าขาดความสามารถ ทำให้ผู้สูงอายุแยกตัวเองออกจากสังคม กลายเป็นสมาชิกกลุ่มน้อย และอาจมีบุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงไปตามแบบอย่างของสมาชิกกลุ่มน้อย คือ มีอารมณ์อ่อนไหวง่าย ใจน้อย มีความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย คิดถึงแต่ตนเอง มีความวิตกกังวลสูง โกรธง่าย การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อาจมากขึ้นแตกต่างกันขึ้นกับสภาวะเหตุการณ์ สิ่งแวดล้อม และภาวะวิกฤตที่แต่ละคนกำลังเผชิญอยู่ ความสามารถในการเผชิญกับปัญหา ความรู้สึกมีคุณค่ามีศักดิ์ศรีของตนเอง ปรัชญาในการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ความหวัง และความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในสังคม ในรายที่มีแรงกดดันมากๆ และไม่สามารถปรับตัวได้ บุคลิกภาพจะเสื่อมมากขึ้น กลายเป็นภาระต่อสังคม ก่อให้เกิดปัญหาทางจิต อาจทำลายตัวเองและผู้อื่นได้ จะเห็นได้ว่าปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้วตั้งแต่ปี 2550 ที่มีจำนวนประชากรสูงอายุมากกว่าร้อยละ 10 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุในสังคมไทยมีสาเหตุหลักเนื่องมาจากการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์อย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการเพิ่มจำนวนและสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุและส่งผลกระทบต่อสังคมและระบบเศรษฐกิจตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรของประเทศในอนาคตด้วยสูงอายุเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสังคม การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายอันเป็นผลมาจากความเสื่อมและความสามารถในการทำหน้าที่ลดลง ก่อให้เกิดปัญหาด้านต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมและดูแลรักษาผู้สูงอายุควรจะต้องมีวิธีการและแนวทางในการพัฒนา เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพผู้สูงอายุที่สามารถที่จะดูแลตนเองได้หรืออาจจะมีโอกาสมีกิจกรรมงานต่างๆ เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ผู้สูงอายุให้เกิดความรู้และเข้าใจถึงบทบาทและหน้าที่ตนเองกับการอยู่ร่วมกับสังคม

การยกระดับคุณภาพชีวิตที่มีความเป็นอยู่ที่ดี มีความพึงพอใจต่อการดำรงชีวิตตามสภาพความเป็นอยู่ ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกายและจิตใจ รวมถึงความสามารถในการสร้างสรรค์ความมีศักดิ์ศรี การได้รับการยอมรับและการเห็นคุณค่าในตนเองให้

สามารถพึ่งพิงตนเองได้อย่างมีศักยภาพจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สูงอายุจะต้องให้ความสนใจในการศึกษา และเรียนรู้สิ่งที่จำเป็นต่อชีวิต เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดทักษะ นำมาประยุกต์ใช้ปัจจัย ดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งเกิดความตระหนักและต้องการที่จะศึกษาเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ประสบการณ์เพื่อสร้างตนเองให้เกิดคุณค่า เกิดการร่วมตัวและมีแบบการพัฒนาในด้านต่างๆ

คุณลักษณะของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาหากพิจารณาถึงสังคมของประเทศไทย พระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาหลักประจำชาติการนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ก็น่าจะเอื้อกับวัฒนธรรมไทยไม่มากนักน้อย การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ก็เพื่อการ เป็นผู้นำที่ดีและคำสั่งสอนที่สำคัญๆของพระพุทธองค์ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของผู้นำที่ดีหรือ วิถีทาง ของการที่จะเป็นผู้นำที่ดีเพื่อใช้สำหรับเป็นแนวทางที่จะนำไปปฏิบัติได้แก่ ทศพิธราชธรรม 10 ประการ, อริยฐานธรรม 4, พรหมวิหารธรรม 4, อคติ 4, คหิสุข 4,สังคหะวัตถุ 4, ชันติโสรัจจะ หิริโอตตัปปะ, อิทธิบาท 4, เวสสาร์ชกรณะ 5, ยุติธรรม 5, อปริหานิยธรรม 7, นาคกรณธรรม10, กัลยาณมิตรธรรม 7 และบารมี 10 ประการ(ทศบารมี) ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหาร และจัดการสมัยใหม่ได้ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารและจัดการสมัยใหม่ได้

หลักผู้นำจากพระพุทธศาสนาที่สำคัญและเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ คือ หลักพรหมวิหาร 4 ประการ ซึ่งถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่ผู้บริหารจะต้องมีอยู่ประจำในจิตใจ เพื่อ นำไปสู่การแสดงออกที่ดีและเหมาะสม สำหรับตัวผู้นำ ถ้าสามารถแสดงออกได้อย่างดีและ เหมาะสมแล้ว ก็จะนำไปสู่ศรัทธาจากบุคคลต่างๆ ในองค์กร และทำให้สามารถนำพาทุกคนไปใน ทิศทางเดียวกันได้ พรหมวิหาร 4 นั้นประกอบด้วย เมตตา ความเป็นมิตรไมตรีต่อผู้อื่น มีน้ำใจ ปรารถนาดีต่อผู้อื่น กรุณา คือ ความต้องการช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อน โดยเมื่อผู้อื่นมีทุกข์นั้นผู้นำจะต้องมีกรุณา ช่วยบำบัดทุกข์ให้ มุทิตา คือ เมื่อพนักงาน เพื่อนร่วมงาน มีความสุข ความสำเร็จมากขึ้น ผู้นำจะต้องพลอยยินดี ช่วยส่งเสริมสนับสนุน และสุดท้าย คือ อุเบกขา คือ การรักษาความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่เข้าข้างใดข้างหนึ่ง หลักพรหมวิหารสี่นั้นเป็นสิ่งที่ ผู้นำควรจะมีติดเป็นหลักธรรมในการบริหารงานเป็นประจำวันทั่วไป โดยเฉพาะกับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็น เพื่อนร่วมงาน ลูกน้อง หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ กับองค์กร โดยเมื่อบุคคลอื่นมีปัญหา มีทุกข์ เดือดร้อน ผู้นำก็ต้องมีความกรุณาที่จะแก้ไขปัญหา ในขณะเดียวกัน เมื่อบุคคลอื่นประสบ ความสำเร็จ มีความสุขต้องมีมุทิตา ที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุน และยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ในช่วงสถานการณ์ปกตินั้นก็ต้องคอยดูแล เอาใจใส่ให้บุคคลต่างๆ ในองค์กรมีความสุขในการทำงาน และสุดท้าย ในการบริหารงานทุกอย่างผู้นำจะต้องมีและสามารถรักษาความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง เข้าข้างใดข้างหนึ่ง ซึ่งหลักของอุเบกขานั้นจะคุมเมตตา กรุณา มุทิตา ไว้อีกด้วย โดยการปฏิบัติหรือ ช่วยเหลือผู้อื่นนั้น ก็จะต้องมีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ปัจจุบันเรารับอิทธิพลในแนวคิดทางด้าน การบริหารจากโลกตะวันตกมามากขึ้น ทำให้เรามักจะละเลยการนำหลักธรรมตามคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้ามาปรับใช้กับการนำองค์กรของเรา แต่จริงๆ แล้ว การนำหลักธรรม คำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้ามาปรับใช้กับการบริหารองค์กรนั้น น่าจะเหมาะกับบริบทของประเทศไทยมากกว่าการ นำหลักของตะวันตกมาใช้แต่เพียงอย่างเดียว การนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา มา ประยุกต์ใช้ก็น่าจะเอื้อกับวัฒนธรรมไทยไม่มากนักน้อย การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ก็เพื่อการเป็น

ผู้นำที่ดีและคำสอนที่สำคัญของพระพุทธองค์ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของผู้นำที่ดีหรือวิถีทางของการที่จะเป็นผู้นำที่ดี

ดังนั้น ผู้วิจัยและคณะจึงสนใจที่จะศึกษาพุทธทัศน์วิถีใหม่ในการสร้างภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อจะการนำเอาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อการเป็นผู้นำที่ดี มีความสามารถชักนำคนทั้งหลายให้ประสานกันและนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ดีงามและยั่งยืนได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อเสริมสร้างต้นแบบภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุตามพุทธทัศน์วิถีใหม่
3. เพื่อบูรณาการต้นแบบผู้นำตามแนวพุทธทัศน์วิถีใหม่ในจังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

การกำหนดประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลผู้สูงอายุในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย ชมรมผู้สูงอายุ หน่วยงาน อสม. หน่วยบริการผู้สูงอายุในชุมชน เทศบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการผู้สูงอายุ ผู้นำและผู้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการให้บริการผู้สูงอายุ อันประกอบไปด้วย 1) กลุ่มผู้นำชุมชนฯ ละ 5 จำนวน 10 คน 2) กลุ่ม อสม.ในชุมชน จำนวน 4 คน และ 3) กลุ่มชมรมผู้สูงอายุชุมชนฯ ละ 5 จำนวน 10 คน รวมทั้งหมด 24 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาพุทธทัศน์วิถีใหม่ในการสร้างภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี จึงได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาใน 3 ด้าน คือ 1) ด้านภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี 2) ด้านเสริมสร้างต้นแบบภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุตามพุทธทัศน์วิถีใหม่ และ 3) ด้านการบูรณาการต้นแบบผู้นำตามแนวพุทธทัศน์วิถีใหม่ในจังหวัดอุบลราชธานี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง“พุทธทัศน์วิถีใหม่ในการสร้างภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี” เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่

3.1 การบันทึก การบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับพุทธทัศน์วิถีใหม่ในการสร้างภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานีที่เกี่ยวข้อง เช่น บันทึก ภาพนิ่งและรูปภาพอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

3.2 แบบสัมภาษณ์ (Inter View) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์รายบุคคล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) โดยกำหนดหัวข้อในการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ใน

การวิจัย มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด แบ่งออกเป็นประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับพุทธทัศน์วิถีใหม่ในการสร้างภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ การปฏิบัติการกระบวนการเชิงพื้นที่แบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อ คือ 1) ด้านภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี 2) ด้านเสริมสร้างต้นแบบภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุตามพุทธทัศน์วิถีใหม่ และ 3) ด้านการบูรณาการต้นแบบผู้นำตามแนวพุทธทัศน์วิถีใหม่ในจังหวัดอุบลราชธานี

ทั้งนี้ให้เห็นองค์ประกอบตามลักษณะข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพมาประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามลำดับต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจาก การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูล โดยพื้นที่ศึกษาใช้แบบเจาะจง เกี่ยวกับพุทธทัศน์วิถีใหม่ในการสร้างภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี ใน 3 ด้าน คือ 1) ภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี 2) การเสริมสร้างต้นแบบภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุตามพุทธทัศน์วิถีใหม่ และ 3) การบูรณาการต้นแบบผู้นำตามแนวพุทธทัศน์เป็นแนวปฏิบัติเพื่อความยั่งยืน ดังนี้

1. ภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี

บทบาทภาวะผู้นำที่มีส่วนในการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดอุบลราชธานี จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) ใน 2 ชุมชน คือ 1) ชุมชนวัดผาสุกราม ตำบลวารินชำราบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 2) ชุมชนวัดศรีประดู่ ตำบลโนนเมือง อำเภอเมืองอุบล จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งทั้ง 2 ชุมชน มีการตั้งองค์กรให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คือ มีการตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้น โดยมีกิจกรรมร่วมกัน 2 ครั้งต่อเดือน มีการเลือกตั้งประธานชมรม รองประธาน เลขานุการ เจริญญิกและกรรมการ โดยมีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กร หน่วยงานราชการต่างๆมาร่วมกิจกรรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพให้แก่ผู้สูงวัย และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่าง ๆ ร่วมกัน

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานีเกิดขึ้นเองโดยชุมชนไม่มีการแต่งตั้งจากหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานใดๆ แต่เกิดจากการชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันของผู้สูงวัยและคัดเลือกผู้นำกันเองโดยความสมัครใจในการร่วมกิจกรรมต่างๆ จึงทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง บทบาทภาวะผู้นำที่มีส่วนในการดูแลผู้สูงอายุ คือ จะต้องมีการกระบวนการการขัดเกลาเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้มีคุณสมบัติตามประสงค์เป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นกับตนเองเป็นเบื้องต้นก่อน เช่น การพัฒนาหลักภาวะผู้นำในทางพระพุทธศาสนาการฝึกอบรม, การพัฒนา ได้แก่

1) กายภาวนา คือ การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง 5 ด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

2) สีสภาวนา คือ การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูล แก่กัน

3) จิตตภาวนา คือ การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา ขยันหมั่นเพียร อุตุน มีสมาธิและสดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส

เมื่อมีการพัฒนาตัวเองและก็จะสามารถพัฒนาความเป็นภาวะผู้นำที่จะสามารถมีส่วนในการดูแลผู้สูงอายุและสามารถสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง คือ

1) สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

2) สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน

3) มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมมีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้

4) สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการของชุมชน

5) สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

6) มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆด้านของชุมชน ที่มุ่งการพัฒนาตัวเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกทุกคน และหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

7) การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้มากที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

8) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน ชุมชนอื่น ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

9) เป็นชุมชนเรียนรู้ (Learning Organization) คือ เป็นชุมชนที่ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้บางด้านที่จำเป็น เช่น ด้านอาชีพ ด้านการเมือง การปกครอง ให้กับชุมชนอย่างครอบคลุมและลึก การเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การลงมือทำการร่วมมือทำเป็นกลุ่ม เป็นความรู้จริง ผลการเรียนรู้จะเป็นพลังปัญญา พัฒนาชุมชนของตนได้

10) เป็นชุมชนที่รู้จักการจัดการตนเอง (Common Management) คือ สามารถดำเนินการในสิ่งเหล่านี้ได้ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การจัดการ (Organizing) คือ

การเตรียมการเพื่อดำเนินการตามแผนข้อแรก เตรียมคน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ เตรียมเงิน ฯลฯ ลงมือดำเนินการตามแผน (Implementing) คือ การเอาแผนเอาโครงการมาวางแล้วปฏิบัติตามขั้นตอนจนกว่าจะเสร็จงาน และการประเมินผล (Evaluating) สิ่งที่ต้องดำเนินควบคู่ไปกับการดำเนินงานตามแผน คือ การกำกับงาน (monitoring) เพื่อให้แน่ใจว่า งานเริ่มดำเนินการตามเป้าหมายหรือมีปัญหาอย่างไรบ้าง ควรแก้ไขอย่างไร และเมื่องานสำเร็จแล้วควรมีการประเมินผลงานอีกครั้ง

11) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) ซึ่งการมีจิตวิญญาณนี้ อาจแสดงได้หลายอย่าง เช่น การมีสมาชิกที่มีความผูกพันภักดีกับชุมชน รู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน มีผลประโยชน์ในปัจจุบันหรือในอนาคตร่วมกันกับชุมชน หลายๆ สิ่งนี้ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจ พร้อมทั้งจะเจริญเติบโตหรือเสื่อมสลายตามสภาพสิ่งแวดล้อมและร่างกายได้

12) เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) คือ คนในชุมชนมีความสันติสุข มีคุณธรรม มีคุณภาพ สันติภาพ เป็นผลของหลายสาเหตุ เช่น คนในชุมชนมีความสุข มีความสมดุลในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประองตองรู้รักสามัคคี รู้จักการจัดการชุมชน มีผู้นำ คือ มีพลังในการวางแผนเพื่อชุมชน

2. การเสริมสร้างต้นแบบภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุตามพุทธทัศน์วิถีนใหม่

การสร้างต้นแบบผู้นำในการดูแลผู้สูงอายุ การเพิ่มศักยภาพบทบาทของผู้นำของชุมชน คือ การส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุให้เกิดความเข้มแข็ง ที่สามารถกำหนดทิศทาง คุณค่า วิธีการดำเนินชีวิตที่พอเพียง และมีเอกลักษณ์ของตนเอง ในขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวรับรู้เท่าทันกับสภาพแวดล้อมด้านต่างๆ ภายนอกชุมชนที่เปลี่ยนไป กระบวนการในการเพิ่มศักยภาพ ประกอบด้วย 1) การให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง มีเครือข่ายเชื่อมโยงกันเพื่อเกื้อกูลส่งเสริมประชาสังคมและความเข้มแข็งของชุมชน 2) การดำรงรักษาแบบแผน ความคิด คุณค่า จิตสำนึกที่ดั้งเดิมของชุมชน 3) การเสริมสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงกับเครือข่ายขององค์กร หน่วยงานภายนอก ซึ่งการพัฒนาเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนหรือการพัฒนาชุมชนแบบการจัดการ คือ (1) รู้จักตนเอง (2) มีวิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน (3) มีนโยบายพัฒนาชุมชนแบบจัดการ (4) มีการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และการฝึกอบรม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ ด้านสังคมวัฒนธรรม (5) รักษาความสมดุลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (6) สร้างพันธมิตร เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายการจัดการ (7) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและวิจัย (8) การคิดถึงการพัฒนาเชิงจัดการ ต้องมีโครงการ มีแผน ใช้ศักยภาพ และความรู้ในชุมชนเชื่อมโยงกับที่อื่นๆ ต้องคิดถึงผลกำไรทางสังคม และมีวิธีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

อีกทั้ง การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งจะต้องพัฒนาทุกส่วน ทุกองค์ประกอบของสังคมให้เข้มแข็ง เพราะทุกสิ่งเป็นเหตุเป็นผลต่อกันตามหลัก อธิปปัจจยา (Dependent origination) จะพัฒนาแบบแยกส่วนไม่ได้

2.1 องค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนเข้มแข็ง คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของแต่ละชุมชนจะอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และใช้ทุนทางสังคมในการจัดการเพื่อเอาชนะปัญหาที่ชุมชนต้องเผชิญ เมื่อชุมชนมีปัญหาก็จะรวมกลุ่มเพื่อระดมทรัพยากรในชุมชนมาใช้ร่วมกัน โดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านสังคม มิติทางด้านวัฒนธรรม และมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่เท่ากัน หรืออาจจะพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น นอกจากนี้เงื่อนไขและกระบวนการนำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติก็มีความแตกต่างกันไปจากการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคีการพัฒนาต่างๆ ได้พยายามให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง อันประกอบด้วย

- 1) มีบุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
- 2) มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
- 3) มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักและเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่นรักชุมชน
- 4) มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ
- 5) มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
- 6) มีการเรียนรู้เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเป็นแนวราบ และติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
- 7) มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- 8) มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
- 9) มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

การขัดเกลากลายเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้มีคุณสมบัติตามประสงค์เป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นกับตนเอง โดยเน้นการพัฒนาทางด้านจิตใจและ ปัญญา ตามหลักพุทธศาสนากล่าวภาวนาไว้ 2 ระดับ คือ สมถภาวนา การอบรมขัดเกลาจิตใจ ให้มีความสงบมีสมาธิมั่นคง และวิปัสสนาภาวนา การอบรมขัดเกลาด้านปัญญา ให้มีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง การฝึกอบรม, การพัฒนา ได้แก่

1) กายภาวนา คือ การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง 5 ด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

2) สีสภาวนา คือ การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูล แก่กัน

3) จิตตภาวนา คือ การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็ง มั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิและสดชื่น เบิกบานเป็นสุขผ่องใส

4) ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลก และชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลส และปลอดพ้นจากความทุกข์แก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วย ปัญญา

2.2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับชุมชนนั้น มีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งเพียงใด ทั้งนี้้องค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งนั้นจะต้องมีการเตรียมคนและชุมชนด้วยการเสริมสร้างให้มีความเข้มแข็ง เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกๆด้าน โดยมีหน่วยงานทั้งของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคีการพัฒนาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศผนึกกำลังดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักๆที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สรุปได้ดังนี้

(1) การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญต่อการปรับวิธีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐ จากการเป็นผู้สั่งการมาเป็นผู้สนับสนุนชุมชนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

(2) การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย กระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการและสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์ การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. การบูรณาการต้นแบบผู้นำตามแนวพุทธทัศน์เป็นแนวปฏิบัติเพื่อความยั่งยืน

การนำต้นแบบผู้นำตามแนวพุทธทัศน์เป็นแนวปฏิบัติเพื่อความยั่งยืนในจังหวัดอุบลราชธานี โดยเฉพาะชมรมผู้สูงอายุชุมชนวัดผาสุกราม ตำบลวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีการบูรณาการต้นแบบผู้นำตามแนวพุทธทัศน์เป็นแนวปฏิบัติ เช่น มีการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกันเพื่อเกื้อกูลส่งเสริมประชาสังคมและความเข้มแข็งของชุมชน การดำรงรักษาแบบแผน ความคิดคุณค่าจิตสำนึกที่ดีงามของชุมชน ตลอดจนมีการเสริมสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงกับเครือข่ายขององค์กร หน่วยงานภายนอก ซึ่งการพัฒนาเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนหรือการพัฒนาชุมชนแบบการจัดการ

การยกระดับคุณภาพชีวิตที่มีความเป็นอยู่ที่ดี มีความพึงพอใจต่อการดำรงชีวิตตามสภาพความเป็นอยู่ ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกายและจิตใจ รวมถึงความสามารถในการสร้างสรรค์ความมีศักดิ์ศรี การได้รับการยอมรับและการเห็นคุณค่าในตนเองให้สามารถพึ่งพิงตนเองได้อย่างมีศักยภาพจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สูงอายุจะต้องให้ความสนใจในการศึกษา

และเรียนรู้สิ่งที่เป็นต่อชีวิต เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดทักษะ นำมาประยุกต์ใช้ ปัจจัยดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งเกิดความตระหนักและต้องการที่จะศึกษาเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อสร้างตนเองให้เกิดคุณค่า เกิดการร่วมตัวและมีแบบการพัฒนาในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ด้านสภาพอารมณ์ที่ดีหาวิธีการต่างๆ ให้ผู้สูงอายุมีความสุข มีสุขภาพจิตที่ดี ปราศจากความเครียด เห็นคุณค่าในตนเอง และสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้
- 2) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จัดกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล สามารถรวมกลุ่มกับสังคมได้ ความเป็นมิตรภาพกับสมาชิกในครอบครัว และญาติมิตร รู้จักการติดต่อ พบปะสังสรรค์ มีกิจกรรมร่วมกับคนในครอบครัว ญาติมิตร และคนรอบข้าง
- 3) ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี หาแนวทางการฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับวัยของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีรายได้ช่วยเหลือตนเองได้ สร้างความมั่นใจในการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยให้กับผู้สูงอายุ รวมทั้งหามาตรการให้ผู้สูงอายุมีที่พักอาศัยที่เหมาะสม
- 4) ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม หาวิธีการส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีส่วนร่วมในกลุ่มทางสังคมมีบทบาทในสังคมที่ตนอาศัยอยู่มีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมของสังคมและให้ได้รับการยอมรับจากทางสังคมและบุคคลทั่วไป
- 5) ด้านสภาพร่างกายที่ดี ให้การแนะนำผู้สูงอายุในการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ให้รู้จักการดูแลเรื่องอาหารและโภชนาการ ตลอดจนการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพ
- 6) ด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง ส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีอิสรภาพในการกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตมีศักยภาพที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ที่ตนพอใจรวมทั้งมีความสามารถในการให้เหตุผลสนับสนุนด้วยคำพูดและแก้ต่างเพื่อตนเอง

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง“พุทธทัศน์วิถีใหม่ในการสร้างภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี” มีประเด็นสำคัญที่สามารถอภิปรายผล ดังนี้

1. ภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานี

บทบาทภาวะผู้นำที่มีส่วนในการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดอุบลราชธานี จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) ใน 2 ชุมชน คือ 1) ชุมชนวัดผาสุการาม ตำบลวารินชำราบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 2) ชุมชนวัดศรีประดู่ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบล จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งทั้ง 2 ชุมชน มีการตั้งองค์กรให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คือ มีการตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้น โดยมีกิจกรรมร่วมกัน 2 ครั้งต่อเดือน มีการเลือกตั้งประธานชมรม รองประธาน เลขานุการ เสรฐัญญิก และกรรมการ โดยมีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กร หน่วยงานราชการต่างๆมาร่วมกิจกรรมและให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพให้แก่ผู้สูงวัย และเข้าประสบการณ์ต่าง ๆ ร่วมกัน

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดอุบลราชธานีเกิดขึ้นเองโดยชุมชน ไม่มีการแต่งตั้งจากหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานใดๆ แต่เกิดจากการชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกัน

ของผู้สูงวัยและคัดเลือกผู้นำกันเองโดยความสมัครใจในการร่วมกิจกรรมต่างๆ จึงทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับสัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า ลักษณะชุมชนเข้มแข็ง (Civil society) มีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ เป็นองค์การเรียนรู้ (learning organization) เป็นองค์การที่มีและใช้วิธีการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ (management) มีกลุ่มคนที่รักดีและอุทิศตนทำงานเพื่อส่วนรวม (spirituality) เป็นองค์การที่เห็นคุณค่าของธรรมชาติ (nature awareness) และเป็นองค์การที่มีสันติภาพ (peaceful) ผู้คนในองค์การมีความสามัคคีและมีความสุข

นอกจากนั้น ในชุมชนก็จะเกิดกระบวนการการขัดเกลาเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้มีคุณสมบัติตามประสงค์เป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นกับตนเองเป็นเบื้องต้นก่อน เช่น การพัฒนาหลักภาวะผู้นำในทางพระพุทธศาสนาการฝึกอบรม, การพัฒนา ได้แก่

1) กายภาวนา คือ การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกายให้รู้จักติดต่อกว้างขวางกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง 5 ด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

2) สิลภาวนา คือ การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูล แก่กัน

3) จิตตภาวนา คือ การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็ง มั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิและสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส

เมื่อมีการพัฒนาตัวเองและก็จะสามารถพัฒนาความเป็นภาวะผู้นำที่จะสามารถมีส่วนในการดูแลผู้สูงอายุและสามารถสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง คือ

1) สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

2) สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน

3) มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชนซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกทั้งหมดเข้ามีส่วนร่วมมีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้

4) สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการของชุมชน

5) สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

6) มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกทุกคน และหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

7) การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้มากที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

8) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน ชุมชนอื่น ท้องถิ่นภาค ราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

9) เป็นชุมชนเรียนรู้ (Learning Organization) คือ เป็นชุมชนที่ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้บางด้านที่จำเป็น เช่น ด้านอาชีพ ด้านการเมือง การปกครอง ให้กับชุมชนอย่างครอบคลุมและลึก การเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การลงมือทำการร่วมมือทำเป็นกลุ่ม เป็นความรู้จริง ผลการเรียนรู้จะเป็นพลังปัญญา พัฒนาชุมชนของตนได้

10) เป็นชุมชนที่รู้จักการจัดการตนเอง (Common Management) คือ สามารถดำเนินการในสิ่งเหล่านี้ได้ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) คือ การเตรียมการเพื่อดำเนินการตามแผนข้อแรก เตรียมคน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ เตรียมเงิน ฯลฯ ลงมือดำเนินการตามแผน (Implementing) คือ การเอาแผนเอาโครงการมาวางแผนแล้วปฏิบัติตาม ขั้นตอนจนกว่าจะเสร็จงาน และการประเมินผล (Evaluating) สิ่งที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการดำเนินงานตามแผน คือ การกำกับงาน (monitoring) เพื่อให้แน่ใจว่า งานเริ่มดำเนินการตามเป้าหมายหรือมีปัญหาอย่างไรบ้าง ควรแก้ไขอย่างไร และเมื่องานสำเร็จแล้วควรมีการประเมินผลงานอีกครั้ง

11) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) ซึ่งการมีจิตวิญญาณนี้ อาจแสดงได้หลายอย่าง เช่น การมีสมาชิกที่มีความผูกพันภักดีกับชุมชน รู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน มีผลประโยชน์ ในปัจจุบันหรือในอนาคตร่วมกันกับชุมชน หลายๆสิ่งนี้ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจ พร้อมทั้งจะเจริญเติบโต หรือเสื่อมสลายตามสภาพสิ่งแวดล้อมและร่างกายได้

12) เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) คือ คนในชุมชนมีความสันติสุข มีคุณธรรม มีคุณภาพ สันติภาพ เป็นผลของหลายสาเหตุ เช่น คนในชุมชนมีความสุข มีความสมดุลในด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประสงค์รู้จักสามัคคี รู้จักการจัดการชุมชน มีผู้นำ คือ มีพลังในการวางแผนเพื่อชุมชน

ทั้งนี้กิจกรรมต่างๆที่ชมรมผู้สูงอายุได้ดำเนินการมา ก็เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้ ผู้สูงอายุรู้จักการนำประมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับ อุทุมพร วานิชคาม ได้ ศึกษาเรื่อง การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และเปรียบเทียบการเตรียมความพร้อม เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประชาชนเขตสายไหม จำแนกตามเพศและอายุ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ รวบรวมข้อมูล ด้วยแบบสอบถามกับประชาชนเขตสายไหม จำนวน 391 คน และวิเคราะห์ ด้วยสถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมาน พบว่า ประชาชนมีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อ พิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านที่อยู่อาศัย รองลงมา คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และ ด้านสุขภาพ ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ประชาชนที่มีเพศแตกต่างกัน มีการเตรียมความพร้อม เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และประชาชนที่มีอายุ

แตกต่างกัน มีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2. การเสริมสร้างต้นแบบภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุตามพุทธทัศน์วิถีใหม่

เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุให้เกิดความเข้มแข็งแล้ว ย่อมสามารถสร้างต้นแบบผู้นำในการดูแลผู้สูงอายุ การเพิ่มศักยภาพบทบาทของผู้นำของชุมชน คือ การส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุให้เกิดความเข้มแข็ง ที่สามารถกำหนดทิศทางคุณค่า วิธีการดำเนินชีวิตที่พอเพียง และมีเอกลักษณ์ของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็สามารถปรับตัวรับรู้เท่าทันกับสภาพแวดล้อมด้านต่างๆภายนอกชุมชนที่เปลี่ยนไป กระบวนการในการเพิ่มศักยภาพ ประกอบด้วย 1) การให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง มีเครือข่ายเชื่อมโยงกันเพื่อเกื้อกูลส่งเสริมประชาสังคมและความเข้มแข็งของชุมชน 2) การดำรงรักษาแบบแผน ความคิด คุณค่า จิตสำนึกที่ดีงามของชุมชน 3) การเสริมสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงกับเครือข่ายขององค์กร หน่วยงานภายนอก ซึ่งการพัฒนาเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนหรือการพัฒนาชุมชนแบบการจัดการ คือ (1) รู้จักตนเอง (2) มีวิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน (3) มีนโยบายพัฒนาชุมชนแบบจัดการ (4) มีการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และการฝึกอบรม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ ด้านสังคมวัฒนธรรม (5) รักษาความสมดุลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (6) สร้างพันธมิตร เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายการจัดการ (7) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและวิจัย (8) การคิดถึงการพัฒนาเชิงจัดการ ต้องมีโครงการ มีแผน ใช้ศักยภาพ และความรู้ในชุมชนเชื่อมโยงกับที่อื่นๆต้องคิดถึงผลกำไรทางสังคม และมีวิธีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

ทั้งนี้การเสริมสร้างต้นแบบภาวะผู้นำในสังคมผู้สูงอายุตามพุทธทัศน์วิถีใหม่ จำเป็นต้องมีการกำหนดแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงผู้สูงอายุให้เกิดความสมดุล ซึ่งสอดคล้องกับสัพพัตถิพงศ์ บุญผดุง ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1) โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ (1) เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และ (3) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนสุเหร่าลาแขก จำนวน 83 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบวัดคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งจำแนกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ด้านสภาพร่างกายที่ดี ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม และด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง ซึ่งมีความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา และมีความเชื่อมั่นที่น่าไปใช้ได้ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าความถี่ในการบรรยายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ศึกษาในระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นรายด้านโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบ และกำหนดแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของผู้บริหารและครูตามแนวคิดของโรงเรียนเป็นฐาน และแนวคิดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนเข้มแข็ง คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของแต่ละชุมชน จะอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และใช้ทุนทางสังคมในการจัดการ เพื่อเอาชนะปัญหาที่ชุมชนต้องเผชิญ เมื่อชุมชนมีปัญหาก็จะรวมกลุ่มเพื่อระดมทรัพยากรในชุมชน มาใช้ร่วมกัน โดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น มิติ ทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านสังคม มิติทางด้านวัฒนธรรม และมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ไม่เท่ากัน หรืออาจจะพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น นอกจากนี้ เจือปนและกระบวนการนำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติก็มีความแตกต่างกันไป จากการ ดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนของหน่วยงานภาครัฐ องค์การพัฒนาเอกชนและภาคี การพัฒนาต่างๆได้พยายามให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

ทั้งนี้ องค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนเข้มแข็งที่สำคัญ คือ ภาครัฐต้องให้ความสำคัญ เกี่ยวกับสวัสดิการผู้สูงอายุที่พึงมี ที่ภาครัฐสามารถดำเนินการได้ตามกรอบที่กฎหมายกำหนด ซึ่ง สอดคล้องกับ ช.ชยินทร์ เท๊ะชัยไพศิษฐ์ (2562) ได้ศึกษาแนวทางและมาตรการทางกฎหมาย เกี่ยวกับสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย จากการศึกษาวิจัยพบว่า สิทธิผู้สูงอายุได้รับการรับรอง ปรากฏอยู่ในกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในฐานะที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของ มนุษย์โดยบัญญัติไว้ชัดเจนในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นแนวทางให้ทุกรัฐต้อง ยึดถือและปฏิบัติตามแนวนโยบายขององค์การสหประชาชาติ ในแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศ เกี่ยวกับผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุส่งเสริมให้มีการร่วมมือกันในระดับภูมิภาค และระหว่างประเทศ ในการรับรองสิทธิของผู้สูงอายุ เริ่มปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อองค์การ สหประชาชาติได้ประกาศให้ ปี ค.ศ.1999 เป็นปีผู้สูงอายุสากล และกำหนดสิทธิและแนวทางในการ รับรองสิทธิผู้สูงอายุ โดยยึดหลักความเท่าเทียมกันแนวคิดและความเป็นมาเกี่ยวกับสิทธิผู้สูงอายุใน ประเทศไทย อิงอยู่กับวัฒนธรรมและจารีตประเพณีเป็นสำคัญ และบัญญัติอยู่ในกฎหมายบางส่วน และเริ่มชัดเจนในแนวนโยบายของรัฐ รัฐธรรมนูญ ตลอดจนระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆแต่ยังไม่มี กฎหมายผู้สูงอายุซึ่งบัญญัติรับรองสิทธิโดยเฉพาะรูปแบบของกฎหมายผู้สูงอายุในนานาประเทศมี ทั้งรูปแบบที่กำหนดรับรองสิทธิของผู้สูงอายุโดยเฉพาะและรูปแบบการออกกฎหมายประกันสังคม โดยมีส่วนที่ให้สวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ แต่อย่างไรก็ตามรัฐต่างๆก็อาจมีกฎหมายเสริมในบางเรื่อง ที่ ต้องการให้สิทธิแก่ผู้สูงอายุเป็นพิเศษหรือปรากฏอยู่ในกฎหมายส่วนอื่นๆ เช่นกฎหมายแรงงาน กฎหมายคนพิการ กฎหมายภาษีอากร เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนโยบาย สถานการณ์ทางด้าน เศรษฐกิจและสังคมของแต่ละรัฐรูปแบบและการจัดองค์กรในการบังคับใช้กฎหมายในประเทศไทย รัฐควรเน้นถึงการแก้ไขปัญหาค่าครองชีพ และการใช้งบประมาณให้เพียงพอ กำหนดนโยบายในการ จัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุในทิศทางที่ชัดเจน ให้เกิดความหลากหลายและเหมาะสมแก่ผู้สูงอายุที่มี พื้นฐานที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม ควรจัดแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่ไม่มี รายได้เพียงพอแก่การยังชีพหรือยากไร้ และประเภทที่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ โดยมีรูปแบบ การจัดสวัสดิการที่แตกต่างกัน กำหนดนโยบายแห่งชาติ จัดตั้งองค์กรที่มีหน้าที่กำ กับดูแลใน ระดับประเทศและท้องถิ่น ยกย่องความสำคัญของสภาผู้สูงอายุและชมรมผู้สูงอายุ สนับสนุนให้ องค์การเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุและกำหนดให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการ

ดูแลผู้สูงอายุมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสม รัฐควรบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกัน กำหนดสิทธิประโยชน์ที่จะให้แก่ผู้สูงอายุอย่างชัดเจน และไม่ก่อให้เกิดปัญหาในด้านการตีความอันจะเป็นผลเสียต่อผู้สูงอายุได้โดยกำหนดสิทธิพื้นฐานของผู้สูงอายุในรูปของพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ซึ่งควรมีการจัดตั้งองค์กรดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยเฉพาะทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่นกำหนดสิทธิของผู้สูงอายุโดยทั่วไปที่พึงจะได้รับ และสิทธิของผู้สูงอายุที่มีลักษณะเฉพาะที่รัฐจัดให้เป็นพิเศษ สิทธิในด้านสุขภาพอนามัย สิทธิในเบี้ยยังชีพ สิทธิในการรับบริการทางกฎหมาย สิทธิในด้านภาษีการจัดตั้งกองทุนผู้สูงอายุในชุมชน สิทธิในชีวิต สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองชีวิต สิทธิจะได้รับการบริการโดยไม่คิดมูลค่าจากรัฐ สิทธิในการศึกษา รวมทั้งการจัดทำกฎหมายอื่นๆให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ เช่น กฎหมายภาษีอากร กฎหมายแรงงาน กฎหมายเกี่ยวกับสถานสงเคราะห์กฎหมายประกันสังคม กฎหมายประกันภัย เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). *คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ,
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม*, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพโรจน์ วงศ์วุฒิวัฒน์. (2551). *สังคมผู้สูงอายุ : เราจะเตรียมรับมืออย่างไร*, กรุงเทพฯ : จุลสารธนาคารกรุงเทพ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). *ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ช.ชินทร์ เพ็ชฌุไพศิษฐ์. (2562). *แนวทางและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย*, รายงานการวิจัย : มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- Caffrey , A.R. *Family caregiving to the elderly in Northeast Thailand : Changing patterns*. The degree of doctor of Philosophy in the department of Anthropology, 1990.
- <http://www.sirinun.com/lesson2/a7.php>